

Становище

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 2.Хуманитарни науки, професионално направление 2.3 Философия за Габриела Стефанова Русинова, докторант към катедра Философия при Философски факултет на СУ “Св. Климент Охридски“ на тема: “Феноменологично-екзистенциални хоризонти на миналото“, научен ръководител: проф. д-р Райчо Вангелов Пожарлиев

Дисертацията на Габриела Стефанова Русева е ориентирана към областта на философията на историята като научно-изследователско поле. Проблемът за историческото време в рамките на тази дисциплина е един от най-обсъжданите. Историята разказва за случилото се във времето и маркира възловите точки на тази последователност в значимите събития; по-нататък тя методически фрагментира и селектира за по-голяма яснота процесите и тенденциите чрез идеята за отделните епохи като основни времеви периоди, благодарение на които мислим цялото на човешкото развитие. Тези проблеми, както и проблемите свързани със структурите и пластове на времето (Козелек) като ускорение, линейност, цикличност, реверсивност и др. са достатъчно добре проучени във философските изследвания. Заедно с това, на което и аз като преподавател съм настоявал, фактическото онагледяване, изпълването с емпирично съдържание, иззето от реалния живот на хората на тези времеви форми и структури е в известна степен второстепенна историческа задача. Основната цел на историята, с която тя се различава от елементарния емпиричен историзъм в много други хуманитарни науки, е да покаже смисъла на времето, на онези времеви значения, които ни свързват с миналото, или които в перспективата на бъдещето - осмислят настоящето. От тази гледна точка историята като специфична духовна форма е времезънание за смисъл. Затова реконструкцията на смисловите хоризонти на времето е първото условие, с което трябва да се съобразява историческия занаят. Ето защо изборът на темата – феноменологично-екзистенциални хоризонти на миналото е особено сполучлив. От една страна, този избор дава възможност Габриела Русинова да се движи към един твърде занемарен, за съжаление, синтез на историческото и философското знание. А, от друга, да реализира (това не е достатъчно експлицирано в текста) специфичният трансцендентален подход за тази цел. Намирам стойността на начинанието на Габриела Русинова преди всичко в това, че в съгласие с този трансцендентален подход, като предусловие за разбирането на смисъла на историческото време докторантът се опитва да направи един вид аналитика на предрефлексивните ни отношения към миналото

като времево измерение. Това е аналитичното дешифриране на менталните условия на историческото познание, което означава, че в рамките на един вид „метатеоретичен“ дискурс, Габриела Русинова се насочва към значението на екзистенциално-феноменологичната аналитика на времевъзприемането като неизбежен антропологически и епистемологически фундамент на историческото знание.

Акцентът на текста върху необходимостта да се „вживеем“ в миналото като смисъл бива обяснен от докторанта с известните във философската антропология тези като тази за връзката му с паметта и оттук с единството на времепреживяването (континуитетът и прекъснатостта на историческото), с идентификацията му роля и херменевтичните потенци. Избраният методологически подход на полярността – рефлексивно (мисловно) отражение срещу предрефлексивно (преживяно) отношение към времето може да приложи и към другите модуси на феномена – настояще и бъдеще. В този смисъл предложеният текст трябва да бъде основа за бъдещите научни занимания на Габриела Русинова. Да се съсредоточим обаче върху поставения проблем за миналото в сегашния текст. Въпреки предложената структура на текста аз бих обособил три основни посоки на изследването. Първата е най-обща рамка на обобщение на различните теории за времето, чиято последна цел е да маркира тяхното осцилиране от обективистичния модел на обяснение на феномена до модела на субективното му преживяване. Втората част е посветена на феноменологично-екзистенциалната мрежа от структури, чрез които ние можем да преживяваме миналото. Намирам, че Габриела Русинова ясно разграничава описанията на миналия опит от контекстуално съдържателното им тълкуване и от аналитиката на формите на отношението ни към миналото. Разбира се, представената история на различните типове феноменологии може да се посъкрати, но целта на докторанта е да покаже разликата между статичния (абстрактно структуриращ опита на съзнанието) модел и конституивно-генетичния, който отваря път към осмислянето на времето и неговите екзистенциални значения. Важни за това осмисляне са феноменологичните анализи на паметта, на синтеза на актуализацията и реактуализацията, т.е. на образите на спомена с техните модалности на очакване, на дефицити и на фикционални компенсации. Тук най-ясно би могла да се илюстрира връзката на времето като преживяване и рефлексираното теоретично минало, която би следвало да се демонстрира на базата на т.нар. екзистенциален исторически прочит. Третата част е посветена на модусите на съ-преживяване на миналото като особен акцент пада върху нейни конкретни феномени,

вкл. и от собствената ни българска култура. Ще премина по-нататък към формалните изисквания, преди да направя някои забележки.

Работата е достатъчна като обем – 170 стр. Използваната литература на четири езика е също достатъчна. Изискванията според Закона за научните степени и звания са спазени. Съдържанието на автореферата, както и посочените приноси, отговарят на структурата на работата и основните и тези. Като научен ръководител на Габриела познавам отлично нейните професионални качества и компетентности, вкл. съвестността, ангажираността в процесите на изследване, рядката коректност. Все пак обаче не трябва да си затваряме очите за определени несъвършенства на текста. В него, според за мен, липсва достатъчна концептуална последователност. Многобройните анализи на структурите на времето от феноменологически, екзистенциален и т.н. характер трябваше да са подредени по ясно и систематично и в огледалото на техния синтез да се открият различни форми на смисловото времепреживяване на миналото. Частите за носталгията, за нуждата от микроанализ, който да допълва макроисторическите обяснения са важни стъпки в тази насока. Но и всеки елемент напр. от формите на реактуализацията можеше да се илюстрира със съответен конкретен пример - тип жизнено възприемане на миналото. Освен това, понякога в текста темата за миналото отстъпва на рефлексите въобще за времето, сякаш именно то (времето) е основната тема. Също като забележка, бих отправил към Габриела упрека за не особено ясната връзка на част от представените глави, напр. за купеното време, свързана с наследството на Карл Маркс и тази за свободното време със същинския тематизиран проблем – историко феноменологическите и екзистенциални хоризонти на миналото. Продължавам да твърдя, че някои от частите на дисертацията са били реализирани и посветени на други контексти (теми на конференции, кръгови обсъждания по повод сборници и колективни научни продукти), което недостатъчно плътно ги вписва в общата структура на дисертацията. Заедно с това обаче, предложеният научен труд демонстрира очевидни научни качества. На първо място подобна тема не е била изследвана в българската философска литература. Самата идея за предрефлексивните хоризонти на времесъзнанието на миналото като основа на историческото знание е за мен свръх важна. Аналитичните умения на докторанта също не будят каквото и да е съмнение, както и положения труд за изследване на безспорно трудни и сложни автори. Личи също и емоционалният афинитет на автора към екзистенциално-феноменологичния дискурс, който в потока на модната днес аналитична софистицираност е безспорно по-полезен за херменевтичното историческо

познание. Всичко това ме кара да предложа на уважаемото научно жури да присъди научната и образователна степен доктор на Габриела Стефанова Русинова.

проф. д-р Райчо Пожарлиев, 30.01.2020 г.,София